

О.І. Соскін (Національна академія управління, м. Київ, Україна)
**МОДЕЛЬ НАРОДНОГО КАПІТАЛІЗМУ: СТІЙКІСТЬ І
АДАПТИВНІСТЬ ДО БУДЬ-ЯКИХ ВИКЛИКІВ
(НА ПРИКЛАДІ АВСТРІЇ)**

У статті розкрито характерні риси моделі народного капіталізму в її сучасній інтерпретації; викладено авторський підхід стосовно того, що теоретичні основи цієї моделі розроблено дослідниками австрійської школи; здійснено порівняльний аналіз соціально-економічних моделей, які орієнтовано на розвиток «народної економіки»; обґрунтовано, що саме модель народного капіталізму є найбільш стійкою й адаптивною до будь-яких викликів, зокрема до світових фінансово-економічних криз; на прикладі Австрії виявлено, що економіки країн, які розвиваються за моделлю, що відповідає параметрам народного капіталізму, досягли значущих соціально-економічних результатів.

Ключові слова: модель народного капіталізму, австрійська економічна модель, фінансово-економічна криза, стійкий розвиток.

Табл. 4. Літ. 26.

О.И. Соскин (Национальная академия управления, г. Киев, Украина)
**МОДЕЛЬ НАРОДНОГО КАПІТАЛІЗМА: УСТОЙЧИВОСТЬ
И АДАПТИВНОСТЬ К ЛЮБЫМ ВЫЗОВАМ
(НА ПРИМЕРЕ АВСТРИИ)**

В статье раскрыты характерные особенности модели народного капитализма в ее современной интерпретации; изложен авторский подход относительно того, что теоретические основы этой модели разработаны исследователями австрийской школы; осуществлен сравнительный анализ социально-экономических моделей, которые ориентированы на развитие «народной экономики»; обосновано, что именно модель народного капитализма является наиболее устойчивой и адаптивной к любым вызовам, и, в частности, мировым финансово-экономическим кризисам; на примере Австрии выявлено, что экономики стран, которые развиваются по модели, которая соответствует параметрам народного капитализма, достигли значительных социально-экономических результатов.

Ключевые слова: модель народного капитализма, австрийская экономическая модель, финансово-экономический кризис, стойкое развитие.

О.І. Soskin (National Academy of Management, Kyiv, Ukraine)
**MODEL OF NATIONAL CAPITALISM: SUSTAINABILITY AND
ADAPTABILITY TO ANY CHALLENGES (AUSTRIA STUDY CASE)**

The article presents the features of the national capitalism model in its contemporary interpretation and offers an author's approach to treating the theoretical foundations of this model as developed by the researchers of the Austrian School. The comparative analysis of the socioeconomic models oriented on the development of "national economy" is carried out. It is grounded that the model of national capitalism is the most stable and the most adaptable to any challenges, and in particular to global financial crises. Taking Austria as the study case the author demonstrates that the economies which are developing in accordance with the national capitalism model parameters have achieved significant socioeconomic results.

Keywords: national capitalism model; Austrian economic model; financial economic crisis; sustainable development.

Постановка проблеми. Такі світові реалії, як крах соціалізму, провал державної регулятивної політики, марнотратство урядових витрат і згубність бю-

рократичного режиму, громадське невдоволення загальним урядуванням, за-свідчили крах кейнсіанської політики.

Загальновідома неспроможність комуністичних урядів у Східній Європі планувати свої економіки спричинила посилення руху в напрямі вільного ринку, який є класичним атрибутом капіталізму. У Сполучених Штатах і Західному Світі загалом етатистські та інфляціоністські приписи демонструють своє сутнісне банкрутство. Моделі національних економік, де надавалася перевага державному регулюванню, виявилися нездатними швидко долати кризові явища й адекватно реагувати на сучасні екстерналиї. Це стало очевидним під час останньої фінансово-економічної кризи 2008–2010 рр., від якої найбільшою мірою постраждали етатистські економіки. Водночас, країни, економіки яких розвивалися на базисних засадах народного капіталізму (Австрія, Швейцарія, Скандинавські країни тощо), виявилися стійкими й адаптивними до світових економічних викликів і довели, що це реальна альтернатива сучасному етатизму.

Теоретичні основи зазначеної альтернативи були розроблені та впродовж багатьох десятиліть відстоювалися, попри постійну критику, видатними вченими-економістами австрійської школи, насамперед її керівником Л. Мізесом. За словами сучасного представника австрійської школи М. Ротбарда, «проблема полягає в тому, що світ не може вибороти собі шлях від етатистського полону до того часу, поки він не знайде життєздатну і послідовну альтернативу. Що ми ще не повністю зрозуміли, так це те, що Л. Мізес пропонує таку альтернативу: що він пропонує вихід із кризи і дилем, що вражають сучасний світ» [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування та трансформації моделей економічного розвитку присвячено чимало наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених. Найбільшої уваги заслуговують теоретичні доробки таких зарубіжних дослідників, як Л. Бальцерович [1], С. Глазьев [2], Я. Корнаї [5], А. Ослунд [7] та інші.

Водночас, автор має власний підхід до дослідження економічних моделей, і передусім моделі народного капіталізму [11], яку вважає найбільш прийнятною для України. Деякі аспекти цього дослідження, зокрема аналіз базових і новітніх передумов стійкості моделі народного капіталізму до внутрішніх і зовнішніх викликів на прикладі успішного розвитку австрійської економіки, представлено у цій статті.

Мета дослідження – показати актуальність і затребуваність моделі народного капіталізму, особливо у нинішній посткризовий період; обґрунтувати, що саме модель народного капіталізму є найбільш стійкою та адаптивною до будь-яких викликів, зокрема світових фінансово-економічних криз; на прикладі Австрії довести, що економіки країн, що розвиваються за моделлю, яка відповідає параметрам народного капіталізму, здатні досягнути високих рівнів конкурентоспроможності та соціально-економічної ефективності розвитку.

Основні результати дослідження.

Модель народного капіталізму та її сучасна інтерпретація. Будь-яка національна економіка функціонує в рамках певної специфічної моделі, що відповідає стратегічній меті розвитку держави. Соціально-економічні моделі розрізняються залежно від того, що переважає у співвідношеннях [4]:

- основних типів і форм власності та відповідних секторів економіки;
- основних типів економічних інтересів і класів, соціальних верств та груп, що обстоюють ці інтереси;
- централізованих і децентралізованих форм державної власності (муніципальної, регіональної, комунальної тощо), демократичних і бюрократичних методів управління та контролю за цими формами власності;
- ринкових важелів саморегулювання економічної системи (через механізм вільної конкуренції, лібералізацію цін тощо) і державного регулювання;
- економічної та соціальної ефективності;
- таких інститутів, як ринок, корпорація і держава;
- ринкових і централізованих методів розподілу ресурсів і доходів;
- демократичних і бюрократичних методів національного планування.

Різні варіанти співвідношень формують різні типи моделей, серед яких виділяють консервативні, ліберальні, соціал-реформістські.

Базисними засадами економічних моделей консервативного типу є обмежене (насамперед опосередковане) втручання держави в макроекономічні процеси з метою створення сприятливих умов для розвитку приватного сектору, поширення ринкових важелів саморегулювання економіки. Класичним прикладом моделей консервативного типу є модель народного капіталізму. Теоретичне підґрунтя цієї моделі заклали свого часу економісти Австрійської школи, більшість концептуальних ідей яких ми поділяємо і спираємося на них у своєму аналізі.

У цілому термін «австрійська школа», або «австрійська економіка», використовується як описово, так і нормативно. Він складається із сукупності ідей про фундаментальний характер економічної теорії та її логічні наслідки, а також розглядається як суспільна ринкова концепція, яка містить положення про необхідність проведення політики певних обмежень і попереджень про небезпеку з приводу державного втручання та контролю [16].

Підприємництву представники австрійської школи відводять роль критичної сили в економічному розвитку, приватну власність і конкуренцію вважають суттєвими умовами ефективного використання та найкращої організації ресурсів, а урядове втручання у ринковий процес – завжди і всюди деструктивною дією. Представники цієї школи впродовж 120 років її існування переконливо доводили, що тільки ринок – єдиний доступний критерій для визначення того, як слід використовувати ресурси [22]. Хоч австрійці й не називали модель економіки, яку вони обстоюють, моделлю народного капіталізму, але виведені ними постулати про раціональну господарську діяльність на практиці відповідають принципам і критеріям, що формують саме цю модель.

Модель народного капіталізму, яка була згодом описана американськими та європейськими економістами, ставила за пріоритет не свідомо продумані кроки, а радше, *post factum* реагування на ситуацію, що склалася. Практично окреслена модель народного капіталізму спиралася на реальні процеси, що відбувалися в американській економіці, а саме:

- дифузія власності, збільшення кількості власників капіталу через розвиток процесів акціонування, плюралізації форм власності та стимулювання підприємницької діяльності;

- зміни у характері й розподілі власності, пов'язані із трансформацією відносин володіння у системі відтворення;
- скорочення розриву між рівнями доходів, а відтак і добробуту різних прошарків суспільства;
- подолання бідності, зростання частки середнього класу в соціальній структурі завдяки розвитку підприємництва, приватної власності та послаблення релятивного тиску з боку держави;
- надання можливостей і гарантованого права дедалі більшій кількості власників приймати самостійні рішення у процесі управління поза державним контролем, перехід керівництва компаніями від власників до найманих топ-менеджерів, що підвищує рівень компетентності управління, відділяє політичну владу від економічної.

Однак, як писав Дж. Каллахан, представник австрійської школи, «навіть найбільш корисні, найбільш витончені моделі лише скелетні відображення якихось повних явищ. Дивитися на симуляцію урагану на екрані комп'ютера зовсім не те саме, що знаходитися посеред одного з них. Хаос, що здійснюється, як тільки розпочинається справжня битва, ніколи не передається моделлю конфлікту» [3]. Виходячи з цього твердження, варто зазначити, що модель народного капіталізму в її нинішньому форматі, яка утвердилася в багатьох західних країнах, окрім наведених вище класичних ознак, набула нових обрисів («повних явищ»), що викликано зміною світового та національних економічних ландшафтів. Серед нових ознак слід назвати основні:

- поширення і зміцнення позицій підприємництва та середнього класу – «критичної сили в економічному розвитку», завдяки зусиллям якої приростає реальне багатство;
- підвищення ролі вільної конкуренції як універсального засобу забезпечення рівного доступу до ресурсів та унеможливлення її монополізації, протистояння правлінню олігархічних структур;
- підтримання сильних традицій поваги до права власності як основи економічного зростання національних економік;
- розробка й впровадження державних і регіональних програм підтримки та заохочення інновацій на підприємствах малого і середнього підприємництва;
- розвиток фінансового ринку, що сприяє підприємницькій діяльності;
- обмеження державного втручання в економіку, дерегуляція економічних процесів;
- розосередження контролю над капіталом, стимуляція до його нагромадження.

Країни, де спостерігаються названі процеси, розвиваються на засадах народного капіталізму, що дозволяє побудувати суспільство загального добробуту, зберігаючи базові свободи та права людини.

Водночас необхідно зауважити, що нині понятійний вираз «модель народного капіталізму» меншою мірою використовується зарубіжними та вітчизняними науковцями для опису соціально-економічних моделей капіталістичних країн. Його якимось непомітно замінили такі визначення, як «модель змішаної економіки», «модель соціально орієнтованої ринкової економіки»,

«модель народної економіки», «модель народного дому», «модель соціального захисту» чи просто «шведська», «австрійська», «скандинавська» тощо. Відтак класичні країни, що розвиваються за моделлю народного капіталізму в її сучасній інтерпретації, фактично дістали нову, доволі невдалу назву моделі, яку вони впроваджують.

Варто зазначити, що подібний підхід до означення економічних моделей завуальовує зміст, цінності та головну мету розвитку національних економік.

Визначення «модель змішаної економіки» позбавлене змістовної складової, оскільки з назви не зрозуміло, що саме і з якою метою «змішано» у цій моделі. «Мішанина» в науці асоціюється з еклектикою. Не можна сформувати цілісного, уявлення не маючи фундаментального підґрунтя та чіткої структурно-логічної будови.

Модель соціально орієнтованої ринкової економіки притаманна всім країнам, що розвиваються на засадах ринкової економіки (окрім диктаторських, етатистських режимів). Тож подібна назва не відбиває особливостей економічної моделі країни і є навіть певною мірою небезпечною. Адже це, з одного боку, приховує від світової спільноти той факт, що найбільших успіхів у побудові суспільства процвітання і високого комфорту життя досягли ті країни, які втілюють у життя саме модель народного капіталізму (Швейцарія, Австрія, Скандинавські країни тощо). З іншого боку, чимало новоутворених країн, серед яких і Україна, які офіційно у своїх програмах соціально-економічного розвитку задекларували, що вони будують модель соціально орієнтованої ринкової економіки, за цією розмитою назвою дістали можливість приховати істинні цілі розвитку.

Вираз «модель народної економіки» (так само, як і «модель народного дому») фактично є прийнятним для означення як капіталістичної, так і комуністичної системи господарювання. Відтак розвиваються фундаментальні основи та спрямованість розвитку національної економіки.

Поняття «модель соціального захисту» не має змістовного економічного наповнення, позаяк акцентує лише на соціальному аспекті, який уже не є специфічною ознакою моделей національних економік. Адже наприкінці ХХ ст. соціальний захист населення став атрибутом соціальної політики всіх цивілізованих держав. Ця політика спрямована на забезпечення певного рівня добробуту всіх громадян, підтримку соціально незахищених верств населення, ствердження в суспільстві соціальної справедливості, підтримку стабільності доходів людей, надання рівного доступу до медичної допомоги, необхідних соціальних послуг тощо.

Моделі, визначені за назвою країн, також не дають чіткого уявлення про те, на чому базується і на що спрямований розвиток національної економіки певної країни.

Отже, для означення економіки, що базується на класичних засадах та важелях ринкової економіки, обмеженій регулятивній функції держави, розвитку конкуренції та вільного підприємництва, особливо малого і середнього, пропонується використовувати старий, але перевірений життям термін «модель народного капіталізму». Теоретичні концепції, що розроблені представниками австрійської школи й лежать в основі цієї моделі, останнім часом

переживають відродження, особливо у зв'язку з очевидним успіхом і стійкістю до будь-яких викликів тих країн, що розвиваються за моделлю народного капіталізму. Яскравим прикладом таких країн є Австрія.

Австрійська економічна модель і своєрідність соціального партнерства.

Австрія входить до групи 25 найбільш розвинутих країн. Для них властиві: ринкові відносини в економіці; високий рівень розвитку економіки, а також прав і громадянських свобод у суспільному та політичному житті; високий рівень доходів на душу населення; економічна і політична стабільність; переважання галузей переробної промисловості та сфери послуг у ВВП; зрілий системний рівень самоврядування; висока якість і рівень життя населення.

Австрія від 1995 р. є членом Європейського Союзу і повною мірою інтегрована у спільний ринок. ВВП на душу населення становить 34120 євро (2010 р.), що дозволяє їй бути у першій десятці як у ЄС, так і в загальносвітовому рейтингу. За цим показником Австрія належить до найбагатших країн ЄС та всієї планети [24].

Показники рівня безробіття та інфляції в Австрії – серед найнижчих у Європі. За даними агентства "Eurostat", у грудні 2011 р. рівень безробіття у країнах ЄС сягнув 10,4%, тоді як у Австрії він становив лише 4,1% [17].

За період 1990–2010 рр. середній рівень інфляції в Австрії склав 1,99%, у 2011 р. – 3,3%, на лютий 2012 р. – 2,6%. Досягнення історичного максимуму в 4% відбулося у червні 2008 р. [14].

Австрія сьогодні займає позиції лідера в усіх міжнародних економічних рейтингах (табл. 1). У глобальному рейтингу економік за показником валового національного доходу на душу населення, який щорічно розраховується за методикою Світового банку, країна у 2011 р. посідала 18 місце серед 192 країн світу і входила до групи держав із високим рівнем життя й добробуту [8].

Таблиця 1. Рейтинг міжнародної конкурентоспроможності Австрії*

Індекс	Інститут	Рейтинг (місце)		
		2011/2012	2007	1998
World Competitiveness Scoreboard	IMD (Швейцарія)	18 (2011)	11	24
Economic Freedom Rating	Fraser Institute (Канада)	7 (2009)	18	26 (1995)
Global Competitiveness Index	Восвітній економічний форум (Швейцарія)	19 (Україна – 82)	15	20
Corruption Perceptions Index (CPI)	Transparency International	16	15	17

* складено на основі даних [15; 18; 25; 26].

За Індексом процвітання країн світу (The Legatum Prosperity Index), що обчислюється Інститутом Legatum (Велика Британія), Австрія у 2011 р. мала дуже високу позицію – вона посідала 14 місце серед 110 країн, охоплених дослідженням. Цей комбінований показник вимірює досягнення країн з погляду їх добробут і процвітання. Галузь дослідження – державне управління. Індекс складається на основі 79 показників, об'єднаних у вісім індикаторів, кожний із яких визначається як основа процвітання: 1. Економіка. 2. Підприємництво. 3. Управління. 4. Освіта. 5. Охорона здоров'я. 6. Безпека. 7. Особисті свободи. 8. Соціальний капітал. Рейтинг кожної країни визначається шляхом обчислення середньозваженого значення зазначених індикаторів (табл. 2).

Таблиця 2. Рейтинг процвітання країн світу, 2011 р. [9]

Місце	Країна	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	№ 5	№ 6	№ 7	№ 8
1	Норвегія	3	8	12	4	4	2	3	1
2	Данія	14	1	3	5	16	8	5	2
3	Австралія	7	7	6	1	14	14	4	4
4	Нова Зеландія	24	13	2	2	22	9	2	3
5	Швеція	6	2	4	11	12	5	8	7
6	Канада	5	9	5	10	15	7	1	8
7	Фінляндія	15	3	7	3	13	4	16	6
8	Швейцарія	2	10	1	29	2	12	17	13
9	Нідерланди	9	12	10	14	9	17	7	5
10	США	18	5	9	13	1	26	12	9
11	Ірландія	35	11	14	12	11	3	9	10
12	Ісландія	71	6	15	8	3	1	6	11
13	Велика Британія	21	4	8	19	17	23	13	12
14	Австрія	11	15	11	17	5	16	25	16

Індикатори зазначені під відповідними номерами – від № 1 до № 8, для кожного з них наводиться рейтинг процвітання – від 0 до 110, що вказує місце країни серед інших держав (чим нижчий рейтинг, тим гірший показник країни у цій категорії).

Наведені дані міжнародних рейтингів свідчать про високий рівень ефективності та конкурентоспроможності національної австрійської економіки, процвітання країни загалом. Очевидно, що таких відчутних успіхів Австрія досягла завдяки впровадженню оптимальної економічної моделі, яка в цілому відповідає основним засадам і принципам моделі народного капіталізму в її сучасному форматі та з урахуванням австрійської специфіки.

Нинішня економічна модель Австрії базується на таких основних принципах [24]:

- політична стабільність;
- стимулювання економічного зростання за рахунок проведення політики на користь лібералізації і приватизації;
- свобода підприємництва;
- вільна конкуренція;
- пріоритетний розвиток малого та середнього, у тому числі сімейного, бізнесу;
- незначний розрив між доходами населення, соціальна гармонія;
- забезпечення стабільного майбутнього громадян за допомогою сильної соціальної системи;
- соціальне партнерство, співпраця між роботодавцями і працівниками компаній;
- стабільна внутрішня безпека;
- повна інтеграція у світову економіку.

Визначальною особливістю австрійської ринкової моделі є унікальний австрійський неофіційний інститут соціального партнерства. Він поєднує представників роботодавців (палати економіки й аграрних палат) і найманих робітників (профспілки й трудова палата), охоплює на практиці всі сфери економічної і соціальної політики. Австрія є прикладом всебічної та скоординованої співпраці між різними групами інтересів усередині австрійського суспільства. Свідченням стабілізаційної ролі партнерства є низький рівень безробіття, відсутність страйків, помірний ріст заробітної плати.

Австрійська економічна модель – це стійка ринкова економіка, де свобода підприємництва, пріоритет на розвиток малого й середнього бізнесу, обмежене державне регулювання нерозривно пов'язані із принципами солідарності та нівелюванням соціальної диференціації.

Кількість малих і середніх підприємств (МСП) на 1000 жителів в Австрії становить 33 одиниці – показник дещо нижчий, ніж у середньому по Європейському Союзу (близько 40). Водночас, якщо порівнювати кількість працівників, задіяних у МСП, та їхній внесок у загальний обсяг доданої вартості, то австрійські МСП випереджають середні показники по ЄС. Нижче наведено загальні статистичні дані стосовно австрійських МСП, де зайнято не більш як 250 найманих працівників (тал. 3, табл. 4).

Таблиця 3. Розподіл підприємств МСБ* Австрії за кількістю працівників [21]

Кількість працівників на підприємстві	Кількість підприємств	Кількість працівників у цілому
1-9	257221	404661
10-19	20019	252208
20-49	10850	318535
50-249	4939	495671
250 і більше	1070	888709
Загалом	294099	2357784

* МСБ – малий і середній бізнес.

Таблиця 4. Вклад підприємств МСБ у ВВП Австрії залежно від кількості працівників [20]

Кількість працівників на підприємстві	Додана вартість (без вирахування податків у 1000 євро)	Відсоткове співвідношення, %
1-9	28958652	17,79
10-19	12532280	7,7
20-49	18036279	11,08
50-249	35179862	21,61
250 і більше	68090397	41,83
Загалом	162797470	100

Загалом у 294 099 австрійських МСП нині зайнято 2357784 працівники, що становить 62,3% загальної чисельності зайнятих у національній економіці. Частка МСП у загальній кількості підприємств у країні сягає 99,6%. Більшість середніх підприємств належить до сімейного бізнесу. МСП створюють валового доходу (без вирахування податків) на суму 162,79 млрд. євро.

Частка присутності МСП в основних секторах економіки Австрії є дуже високою:

- гірничодобувна промисловість – 98,6%;
- промислове виробництво – 98,4%;
- виробництво електроенергії, газопереробна промисловість тощо – 98,3%;
- будівництво – 99,7%;
- гуртова і роздрібна торгівля, ремонт автомобілів і мотоциклів – 97,3%;
- ЖКГ і харчова промисловість – 99,9%;
- інформація та зв'язок – 99,6%;
- діяльність у фінансовій сфері та сфері страхування – 99,1%;
- торгівля нерухомістю – 99,8%.

Наведені дані про МСП в Австрії свідчать про те, що державна політика країни спрямована на всіяке сприяння розвитку малого та середнього підприємництва, яке здійснюється за такими основними напрямками [6]:

1. *Фінансування.* МСП можуть отримати кошти на трьох рівнях: федеральному, регіональному, європейському (в рамках ЄС). "Austria Wirtschaftsservice GmbH" (AWSG) надає інвестиційну підтримку малому і середньому бізнесу, допомагає підприємцям відкрити власний бізнес або придбати підприємство. Кредити надаються за ставкою 1,5% річних. AWSG також надає гарантії до 80% за кредитами, які отримують підприємці для здійснення проектів усередині країни та за її межами. Міністерство економіки, сім'ї та молоді Австрії реалізує такі програми з підтримки МСП: програма підтримки новостворених підприємств, програма підтримки діючого бізнесу, програма залучення МСП у зовнішньоторговельну діяльність, програма розвитку власного капіталу чи акціонерного капіталу.

2. *Ринок збуту.* Федеральна палата економіки Австрії спільно з Міністерством економіки, сім'ї та молоді вже понад вісім років упроваджує програми з підтримки МСП для виходу на міжнародні ринки і включення у глобалізаційний процес. У цьому зокрема задіяні торговельні відділи посольств Австрії (більш як 110 офісів по всьому світу).

3. *Консультації та допомога.* Федеральна палата економіки Австрії інформує компанії-члени (членство в Палаті обов'язкове для всіх австрійських підприємств) про можливості підтримки бізнесу і має спеціальний відділ, куди можна звернутися з цих питань.

4. *Навчання і постійне підвищення кваліфікації.* Навчатися можна у різних закладах. На європейському рівні діє Європейська асоціація ремесел і МСП (UEAPME), яка представляє інтереси роботодавців. Провідною установою, що сприяє підвищенню кваліфікації не тільки на австрійському, а й на зарубіжних ринках, є Інститут сприяння розвитку економіки Федеральної палати економіки Австрії (WIFI). Інститут дуже успішно співпрацює із зарубіжних компаніями та установами і пропонує близько 20 тис. курсів у рік, у яких беруть участь понад 300 тис. підприємців.

Міжнародна орієнтація Австрії і сильні традиції поваги до права власності залишаються основою економічного зростання країни. Правове поле позитивно впливає на розвиток конкуренції, вимоги до іноземних інвесторів залишаються не особливо жорсткими, а стан фінансового ринку сприяє підприємницькій діяльності. Корпоративний податковий режим робить економіку конкурентоспроможною, хоча фізичні особи дотепер стикаються із високими податковими ставками й обтяжливим загальним податковим тягарем.

Таким чином, завдяки правильно обраній економічній моделі, де створені сприятливі умови для розвитку підприємництва (особливо малого і середнього), праці та життя переважної більшості населення країни Австрія досягла не тільки високого загального рівня ефективності й конкурентоспроможності національної економіки, а й створила підґрунтя для стійкого економічного розвитку в середовищі викликів і загроз.

Економічна стійкість і політика австрійського уряду: історичний контекст. Австрія закінчила Другу світову війну, маючи повністю зруйновану

економіку [23]. Загинула значна частина працездатного населення, було завдано великої шкоди промисловості, постраждав транспорт. Виробництво промислової продукції не перевищувало третини довоєнного рівня. Наступні десять років іноземної військової окупації мали неоднозначний вплив на відновлення економіки. Радянська окупаційна адміністрація демонтувала та вивезла в Радянський Союз велику кількість промислового обладнання. Нерухоме виробниче устаткування було офіційно конфісковане і запущене у виробництво, щоб служити інтересам СРСР. Коли окупація закінчилася підписанням Державного договору у травні 1955 року, Радянський Союз мав під своїм контролем близько 450 фірм, на яких працювало 50 тис. працівників – близько 10% австрійської промислової робочої сили. Відповідно до умов Договору, для компенсації повернення цих раніше контрольованих СРСР активів Австрія погодилася відшкодувати платежі поставкою нафти, інших товарів, а також переведенням грошових коштів (7,1 млрд. дол. США).

На відміну від СРСР, західні союзники, навпаки, направили значні зусилля, кошти та матеріали у відновлення економіки Австрії. Спочатку допомога складалася в основному з відправки гуманітарних вантажів каналами Організації Об'єднаних Націй. Ця програма, у якій тільки частка США склала понад 300 млн. дол. США, була замінена в 1948 р. Програмою відновлення Європи (широковідомою як «План Маршалла»). Згідно з цим планом, Сполучені Штати надали Австрії допомогу у вигляді товарів народного споживання, сировини та капітального устаткування на суму 962 млн. дол. США. Загальна сума іноземної допомоги, отриманої Австрією в період між 1945 р. і до початку 1955 р., становила близько 1,6 млрд. дол. США.

Незважаючи на обсяг економічних питань, які вдалося вирішити в Австрії під час окупації, необхідно відзначити дві важливі події, які мали значний вплив на майбутній розвиток економіки. Перша – націоналізація значної частини важкої промисловості Австрії. Друга – створення механізму для боротьби з інфляційним тиском шляхом укладення спільних угод щодо співвідношення заробітної плати і цін між представниками бізнесу, сільськогосподарського сектору та профспілками. Акти про націоналізацію від 26 липня 1946 р. і 26 березня 1947 р. були спрямовані на здійснення системної відбудови базових галузей промисловості, яким було завдано важких збитків під час війни. Передбачалося, що ці галузі спрямують свою продукцію, а також певні зусилля на відбудову інших елементів австрійської економіки, використовуючи неупереджену урядову політику, для забезпечення існування, тією чи іншою мірою, національного австрійського контролю над цими активами в період окупації. Близько 70 промислових підприємств і заводів були вибрані для націоналізації – промислові підприємства, включаючи найважливіші шахти, найбільші металургійні заводи, найбільш важливі об'єкти нафтовидобутку та нафтопереробки, низка фірм, які займалися будівництвом і машинобудуванням, основні хімічні концерни і судноплавної компанії. Окрім виробничого сектору, три найбільших кредитних установи і найбільш важливі електричні енергетичні компанії також були націоналізовані.

На момент підписання Державного договору економіка значною мірою подолала наслідки Другої світової війни. Розмір валового внутрішнього про-

дукту в постійних цінах зріс більш ніж удвічі порівняно з 1946 р., першим повним роком мирного існування, що на 47% більше, ніж у 1937 р., останньому році довоєнної незалежності Австрії. Відносна стабільність цін була досягнута, а в 1955 р. рівень безробіття склав 5,8%. Таким чином, Австрія змогла зайняти своє місце в економіці Західної Європи і впевнено рушити шляхом успішного розвитку до процвітання, яке було досягнуто незабаром.

Від кінця 1950-х років до середини 1970-х років австрійська економіка демонструвала стійкий розвиток. На початку 1980-х років відбулося уповільнення зростання, але після 1988 р. почалося прискорення. З 1992 р. темпи росту економіки дещо знизилися через міжнародний економічний спад, зменшення експорту і високі темпи інфляції.

У період між 1970-ми роками і 1990-ми роками змінилися тенденції зайнятості у трьох основних секторах економіки. За цей період частка сільського господарства у загальній зайнятості знизилася більш ніж наполовину. Частка промисловості, де було зайнято близько 47% робочої сили в кінці 1960-х років, знизилася до 37% у кінці 1980-х років. У кінці 1960-х років у секторі послуг була зайнята приблизно така сама частка робочої сили, як і в промисловості, але на кінець 1980-х років тут працювало майже 60% робочої сили.

В Австрії ніколи не було традицій підприємництва великого капіталу. Багато фірм діють тільки на австрійському ринку або всередині регіонів. Частково тому, що, маючи негативний досвід пережитих інфляції та депресії між світовими війнами, більшість австрійців не намагаються займатися ризикованим бізнесом, а натомість зосереджуються на географічних регіонах чи конкретних продуктах, де успіху можна досягти майже гарантовано.

Як і багато інших країн, що зосереджені на промисловому виробництві, і де додана вартість, отримана у промисловості, є важливим елементом національного виробництва та експорту, Австрія вирішила переглянути основні принципи функціонування своєї економіки, які були їй притаманні у 1980-х роках. Уряд замовив спеціальну доповідь, яка обґрунтувала необхідність структурної перебудови, а також зробив декілька кроків з метою зробити Австрію більш конкурентоспроможною у світі.

Заходи щодо підвищення конкурентоспроможності включали: приватизацію, збільшення стимулів для заохочення наукових досліджень, більшу готовність приймати рішення про скорочення субсидій, там де вони себе не виправдали і спрямування вивільнених ресурсів на інші, потенційно більш конкурентоспроможні виробництва. Незважаючи на те, що розмір промислових субсидій складніше вирахувати, ніж сільськогосподарські субсидії (тому що їхній діапазон ширший), уряд протягом 1980-х років доклав особливих зусиль для скорочення цих субсидій і заохочення конкуренції [23].

У 1995 р. Австрія приєдналася до Європейського Союзу, на держави-члени якої нині припадає понад 80% австрійської зовнішньої торгівлі. Після вступу до ЄС Австрія значно скоротила державні витрати, готуючись приєднатися до Європейського валютного союзу. Уряд поступово відмовився від контролю над раніше націоналізованими галузями економіки, включаючи нафтову, газову, сталеплавильну, інжинірингові компанії, а також провів дерегуляцію телекомунікаційної галузі та електроенергетики. У період 2000–2007 рр. уряд

канцлера від Народної партії В. Шюсселя прискорив хід ринкових реформ і суттєво обмежив державне втручання в економіку.

Сучасна австрійська економіка: непохитна тенденція до зростання. В останні роки європейські економіки намагалися подолати чимало викликів, пов'язаних із глобальною економічною кризою. Австрія у 2008 р., уперше від початку 1980-х років, також зазнала впливу великої економічної кризи. Проте загальні наслідки від економічного спаду виявилися в Австрії найменшими порівняно з іншими країнами-членами ЄС. Причини такої стійкості насамперед полягають у тому, що, по-перше, внутрішній австрійський ринок є досить обмеженим, а найважливішим чинником економічного росту є експорт. Австрія експортує товари і послуги на суму понад 100 млрд. євро на рік, посідаючи, таким чином, п'яте місце в ЄС за обсягом експорту на одну особу. По-друге, фундаментом австрійської економіки є малий і середній бізнес, на який припадає достатньо велика частка експорту. По-третє, майже 100% (99,6) усіх підприємств в Австрії – це МСП, що забезпечують понад 66% робочих місць у країні [13].

Рецесія, викликана міжнародною фінансовою кризою 2008 р. та глобальним економічним спадом, була в Австрії нетривалою. Відповідно до розрахунків, наведених статистичним відомством країни, приріст австрійської економіки через світову економічну і фінансову кризу у 2008 р. становив лише +1,4%, а у 2009 р. був негативним (-3,8%). Це наразі найгірші показники щодо економічного зростання країни від часів закінчення Другої світової війни. Однак уже у 2010 р. Австрія помітно виграла від процесів відновлення світової економіки й знову довела світові свою стійкість і конкурентоспроможність. Реальний приріст австрійської економіки склав +2,3%, що більше за узагальнений середній показник як країн єврозони (+1,8%), так і країн-членів ЄС у цілому (+1,8%).

У 2009 р. внаслідок світової економічної кризи особливо постраждала промисловість Австрії. Зафіксовано зменшення обсягів виробництва на 15%, що означає не тільки найбільше падіння серед інших галузей економіки, але також є унікальним за весь післявоєнний період.

У 2010 р. австрійське промислове виробництво повністю одужало, досягнувши передкризових показників зростання. А фінансова сфера та діяльність на ринку страхування продовжували демонструвати довгострокову тенденцію до зростання в розмірі 9,5% (у реальних показниках) навіть у 2009 р. [19].

Безробіття в Австрії не зросло так різко, як в інших європейських країнах, частково тому, що уряд субсидіював перехід на скорочений робочий час, що дозволило компаніям зберегти працівників. Заходи зі стабілізації ситуації, бюджетне стимулювання, а також реформа оподаткування прибутку зумовили зниження показників дефіциту бюджету від позначки 4,7% у 2010 р. до 3,6% у 2011 році. У 2008 р. цей показник становив близько 1,3%.

Слід відмітити, що світова фінансова криза 2008 р. викликала труднощі для найбільших банків Австрії, чії великі фінансові операції у Центральній, Східній та Південно-Східній Європі спричинили великі втрати. Уряд надав банкам підтримку, в деяких випадках застосовувалася націоналізація банків. Це було необхідно для підтримки сукупного попиту й стабілізації банківської

системи. Фінансове становище Австрії вигідно відрізняється від інших країн єврозони, але країна також стикається зі значними зовнішніми ризиками. Прикладом цього є висока заангажованість австрійських банків у ділове життя країн Центральної та Східної Європи, а також значний рівень політичної та економічної невизначеності, викликаний кризою європейського суверенного боргу. Зусилля уряду щодо прийняття поправки до Конституції країни, яка обмежує граничний обсяг державного боргу у 60% ВВП на період до 2020 р., зіткнулися у 2011 р. з опором з боку опозиційних партій у парламенті [12].

Висновки. Отже, можна стверджувати, що модель народного капіталізму, яка була описана у 1950-х роках на основі таких нових на той час економічних явищ, як дифузія власності й долучення дедалі більшої кількості людей до капіталу, управління та розподілу доходів, нині знову стає актуальною, набуваючи сучасної інтерпретації на тлі краху кейнсіанства та лібералізму, відродження ідей Австрійської школи (консерватизм, традиціоналізм) і реальних успіхів тих країн, які послідовно розвивають власну економіку за основними параметрами, притаманними моделі народного капіталізму. Яскравим прикладом таких країн є Австрія, яка реально розвивається за цією моделлю, оскільки основні засади та принципи австрійської економіки відповідають специфікаціям, що містяться у моделі народного капіталізму.

На наш погляд, Україна повинна скористатися досвідом Австрії і спрямувати державну економічну політику на створення у країні правових, економічних і фінансових основ для розвитку моделі народного капіталізму, впровадження якої дозволяє забезпечити ріст національного багатства та добробуту для всіх громадян, а не обмеженої суспільної групи.

1. *Бальцерович Л.* Соціалізм, капіталізм, трансформація: очерки на рубежі епох. — М.: Наука, 1999. — 352 с.
2. *Глазьев С.Ю.* Выбор будущего. — М.: Алгоритм, 2005. — 352 с.
3. *Каллахан Дж.* Міф про модель // www.mises.org.ua.
4. *Касьяненко В.О., Старченко Л.В.* Моделювання та прогнозування економічних процесів: Навч. посібник. — Суми: Університетська книга, 2006. — 184 с.
5. *Корнаї Я.* Путь к свободной экономике: десять лет спустя (переосмысливая пройденное) // Вопросы экономики. — 2000. — №12. — С. 41–55.
6. *Малый бизнес по-австрийски* // Торговый отдел Посольства Австрийской Республики в Республике Казахстан // www.nar.kz.
7. *Ослунд А.* Строительство капитализма: рыночная трансформация стран бывшего советского блока / Пер. с англ. Н.А. Ранневой, А.Ю. Молоканова; Под ред. И.М. Осадчей. — М.: Логос, 2003. — 720 с.
8. Рейтинг стран мира по уровню валового национального дохода на душу населения // gtmarket.ru.
9. Рейтинг стран мира по уровню процветания — информация об исследовании // gtmarket.ru.
10. *Ротбард М.* Фон Мізес по суті // www.mises.org.ua.
11. *Соскін О.І.* Модель народного капіталізму як основа конкурентоспроможного розвитку української економіки // Економіст. — 2010. — №2. — С. 21–25.
12. *Austria* // CIA World Factbook // www.cia.gov.
13. *Austria Economy: Facts, Data, Analyses on Economic Freedom* // The Heritage Foundation // heritage.org.
14. *Austria Inflation Rat* // Trading Economics // www.tradingeconomics.com.
15. *Corruption Perceptions Index 2011* // cpi.transparency.org.

16. *Ebeling, R.* (2008). An "Austrian" Interpretation of the Meaning of Austrian Economics: History, Methodology, and Theory. Wirth Institute Workshop on Austrian Economics in Mississauga, Ontario, Canada, October: 2–25.
17. Economy – overview // CIA World Factbook // www.cia.gov.
18. Economic Freedom of the World: 2011 Annual Report // www.freetheworld.com.
19. National Accounts. Austrian economy 2010: noticeable recovery // www.statistik.at.
20. *Pacher, C.* (2010). Comprehensive analysis of programmes and initiatives in Austria that assist the Collaboration between science and SME, 2010 // mapeer-sme.eu.
21. Regional Innovation Scoreboard (RIS) 2009. PRO INNO Europe, December 2009.
22. *Rockwell, L.H. Jr.* Why Austrian Economics Matters // www.mises.org.ua.
23. *Solsten, E.* (ed.) (1994). Austria: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress // countrystudies.us.
24. The Austrian economic model and the distinctiveness of the Social Partnership // www.advantageaustria.org.
25. The Global Competitiveness Report 2011–2012 // gcr.weforum.org.
26. The IMD World Competitiveness Yearbook // www.imd.org.

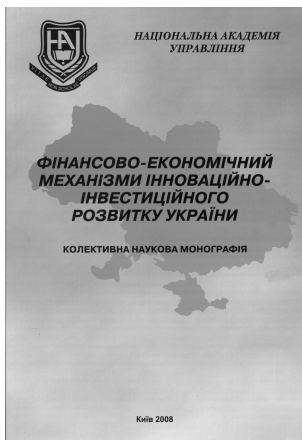
Стаття надійшла до редакції 25.04.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Фінансово-економічні механізми інноваційно-інвестиційного розвитку України: Колективна наукова монографія / Кириченко О.А., Єрохін С.А. та ін.; За наук. ред. д.е.н., проф. О.А. Кириченко. – К.: Національна академія управління, 2008. – 252 с. Ціна без доставки – 25 грн.

Монографія присвячена актуальній проблемі світової та вітчизняної економічної науки, викладені теоретико-методологічні питання формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки та формування її фінансово-економічного механізму. В основу викладу матеріалу монографії покладені багаторічні дослідження науковців в галузі економічної теорії, фінансів та банківської справи, які були апробовані на сторінках авторитетного журналу "Актуальні проблеми економіки" в 2004–2007 роках. В монографії обґрунтовано шляхи переходу економічної системи України від підприємства до рівня держави на більш високий цивілізаційний рівень за рахунок створення ефективного фінансово-економічного механізму інноваційно-інвестиційного розвитку.